

Alþingi
Kirkjustræti, 101 Reykjavík

30. september 2026

Frumvarp til sveitarstjórnarlaga

Umsögn Barnaheilla – Save the Children á Íslandi við 5. mál á 158. löggjafarþingi

Með frumvarpinu er lögð til umfangsmikil endurskoðun á lagaumhverfi sveitarfélaga. Barnaheill – Save the Children á Íslandi hvetja Alþingi til að nota þetta tækifæri til að styrkja rétt barna og ungmenna til þátttöku. Sú þjónusta sem veitt er á sveitarstjórnarstigi skiptir börn og ungmenni miklu máli og því er mikilvægt að ríkulegt tillit sé tekið til skoðana þeirra í störfum sveitarfélaga.

Í eftirfarandi umsögn leggja Barnaheill áherslu á að réttur barna til þátttöku sé styrktur með öflugari umgjörð íbúakosninga og því að ungmennaráð sveitarfélaga séu fest í sessi.

Umgjörð íbúakosninga styrkt

Við breytingu á sveitarstjórnarlögum frá 2022 var sett inn ákvæði um að sveitarstjórn sé heimilt að miða við 16 ára kosningaaldur í íbúakosningum. Sveitarfélagið Hornafjörður var fyrst til að nýta sér þessa heimild ári síðar við íbúakosningu um skipulag byggðar í Innbæ á Höfn. Síðan þá hefur heimildinni verið beitt a.m.k. fjórum sinnum við íbúakosningar um sameiningu sveitarfélaga. Barnaheill lögðu til þegar frumvarpsdrög voru í samráðsgátt að ákvæðinu yrði breytt þannig að miðað yrði við fæðingarár frekar en fæðingardag og fagna því að ráðuneytið hafi orðið við þeirri ábendingu í 144. gr. frumvarpsins.

Af samtölum við fólk innan sveitarstjórna er það mat Barnaheilla að almenn ánægja ríki um framkvæmd íbúakosninga þar sem miðað hefur verið við 16 ára aldur, þótt flestar kosningarnar hafi verið í fámönnum sveitarfélögum og því ekki um mörg ungmenni að ræða. Hins vegar liggur engin formleg úttekt fyrir, þar sem safnað er saman upplýsingum um reynslu sveitarfélaga, sér í lagi varðandi það hvaða aðferðir hafi nýst best til að ná til yngsta hópsins. Í ljósi þess að dæmi um vel heppnaða framkvæmd gætu nýst öðrum sveitarfélögum við að útfæra eigin íbúakosningar telja Barnaheill vera ástæðu til að kanna hvort fela megi landskjörstjórn hlutverk í tengslum við íbúakosningar, m.a. til að samræma kosningaskýrslur og fylgjast með þróun kosningaframkvæmdar.

Ungmennaráð sveitarfélaga fest í sessi

Þó að almennt sé fjallað um nefndir, ráð og stjórnir sveitarfélaga í V. kafla háttar svo til að ungmennaráð sveitarfélaga fer skv. 11. gr. æskulýðslaga. Skv. svari mennta- og barnamálaráðherra árið 2023 (þskj. 1309 á 153. lp.) hefur staðið til að endurskoða þau ákvæði til að styrkja stöðu ungmennaráða og skýra nánar stöðu þeirra, ábyrgð og umboð. Þar kemur jafnframt fram að vinnan muni taka mið af stefnu um tómstunda- og félagsstarf ungmenna til 2030.

Mikilvægt er að halda áfram vinnu við að styrkja lagagrundvöll ungmennaráða sveitarfélaga og samræma framkvæmd þeirra á landsvísu. Þar sem best tekst til við framkvæmdina geta ungmennaráð t.a.m. kallað embættismenn sveitarfélaga fyrir fund ráðsins, sitja með fulltrúa í öllum nefndum sveitarfélagsins og fá greitt fyrir fundasetu. Á hinum endanum eru sveitarfélög þar sem ekki er starfandi

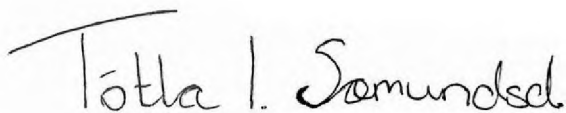
ungmennaráð, en skv. upplýsingum frá Sambandi íslenskra sveitarfélaga voru ungmennaráð í 48 sveitarfélögum þegar staðan var síðast könnuð árið 2023. Öflug ungmennaráð eru góð leið til að styðja við rétt barna til að hafa koma fram sjónarmiðum um málefni sem hafa áhrif á líf þeirra. Þau eru einn af grundvallarþáttum lýðræðislegrar þátttöku ungs fólks og því ljóst að nauðsynlegt er að kveða á um lágmarkskröfur til þess ramma sem ungmennaráðum er settur.

Barnaheill hvetja til þess að vinnu við úrbætur á lagaumgjörð ungmennaráða sveitarfélaga sé hraðað. Ástæða er til að skoða hvort betur færi á að kveða á um hlutverk þeirra að einhverju eða öllu leyti í sveitarstjórnarlögum, frekar en að skoða ungmennaráðin fyrst og fremst sem hluta af tómstunda- og félagsstarfi, líkt og til stóð skv. framangreindu svari ráðherra. Þá færi vel á því að settar verði fram aðgerðir til að styðja við starf ungmennaráða í ungmennastefnu, sem mennta- og barnamálaráðherra hyggst leggja fram í janúar nk., ásamt öðrum aðgerðum um réttindi og virka þátttöku ungmenna sem eðlilegt væri að hafa sem hluta ungmennastefnunnar.

Hluti af því að festa starf ungmennaráða í sessi er að með þau fari eins og önnur verkfæri almennings á sveitarstjórnarstiginu. Markmiðið verði að auka lýðræðislega þátttöku ungs fólks og að ungmennaráð fái sambærilegan sess í sveitarfélögum og aðrar nefndir, ráð og stjórnir á þeirra vegum.

Fulltrúar Barnaheilla – Save the Children á Íslandi lýsa sig reiðubúin að mæta á fund nefndarinnar til að gera nánar grein fyrir efni umsagnarinnar.

Virðingarfyllst,

Tóttla I. Sæmundsdóttir

Framkvæmdastjóri Barnaheilla – Save the Children á Íslandi

Barnaheill